

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (досвід та проблеми)

Становлення та розвиток системи художньо-педагогічної освіти в Україні проходило в різні історичні періоди. Цей процес активно продовжується формуванням нових галузей, що, з одного боку, зумовлене потребою заповнення відсутніх в Україні напрямів художньої освіти, з іншого – вимогами суспільного й економічного прогресу, які покликані забезпечувати культурний розвиток особистості на гуманістичних засадах у різних сферах продуктивної діяльності людини в суспільстві [5].

Осередки художньої освіти на теренах України були започатковані в Києво-Печерській лаврі, Глинській пустині. Становлення художньої освіти в Україні розпочалось у 18 столітті й активно розвивалося в 19 столітті, коли відкривалися рисувальні школи та художні училища в Одесі, Києві, Харкові, Львові. При відкритті університетів на території України, у деяких із них започаткували художню підготовку фахівців у рисувальних класах. У Харківському університеті діяв спеціальний клас рисування, у Київському університеті ім. св. Володимира працював особливий учитель малювання. На той час, крім спеціальних університетських рисувальних класів, розповсюдження художньої освіти здійснювалося шляхом уведення її в нижчих та середніх навчальних закладах, але за недостатністю спеціально підготовлених учителів ці заходи здійснювалися слабо, що стало приводом для Імператорської Академії мистецтв у 1831 р. заявити, що "мистецтву рисування в училищах не навчають належним образом". Для усунення цього положення справ у системі художньої освіти Міністерство народної освіти, за ініціативою Академії мистецтв, створило особливий комітет для складання "Положення про вчителів малювання", затвердженого в 1832 р. З часом, потреба в учителях малювання для нижчих і середніх навчальних закладах настільки підвищилася, що постала перед Міністерством народної освіти необхідність упорядкувати стан художньої освіти у Російській імперії, у тому числі й на теренах України. У 60-х роках 18 століття в Одесі організувалося "Товариство пластичних мистецтв", яке за підтримкою Академії відкрило загальнодоступну рисувальну школу. Першими педагогами були Л.Іоріні, П.Кайнацький, П.Сукман. У подальшому, за значні успіхи діяльності Одеської рисувальної школи Академія реорганізувала її в художнє училище як своє підготовче відділення. У 1886 році Рада Академії мистецтв вирішила надати право студентам, що успішно закінчили Одеську рисувальну школу, в якій крім художньої підготовки здійснювалася й загальна освіта, поступати без художніх іспитів по конкурсу до свого навчального закладу. Пізніше, за зразком Одеської школи, у Києві, Харкові також створюються художні школи й училища. У 1850 р. художник Н. Буяльський за дозволом Академії відкрив у Києві художню школу. У 1869 році в Харкові була відкрита приватна рисувальна школа художницею М.Д.Раєвською-Івановою.

Так, в Одесі, за два десятиліття свого існування рисувальна школа підготувала цілу плеяду талановитих художників-педагогів - К.Костанді, М. Кузнецова, П.Нільса, Т.Дворнікова, Е. Буковецького, Г.Ладжінського, Г.Головкова, скульптора Б.Едуарда, які 1890 року заснували "Товариство південноросійських художників". З їх іменами пов'язано досягнення Одеської рисувальної школи. Керівником школи на той час був професор Новоросійського університету Н.Кондаков. 30 грудня 1899 р. був затверджений Устав, за яким рисувальну школу перейменовано в "Художнє училище Товариства пластичних мистецтв в Одесі".

Викладання художніх дисциплін в училищі було доручено К.Костанді, Г.Ладжінському, Л.Іоріні, В. Шмідту А.Красовському. Педагоги училища здій-снювали наукову, художню та загальноосвітню підготовку за планами та програмами, укладеними педагогічною радою училища і затверджених Академією й узгоджених Міністерством народної освіти.

У другій половині 18 століття при Харківському колеґіумі були відкриті "ново-прибавочні класи", в яких викладалися художні предмети. У цих класах процесом художньої освіти керував спочатку І. Саблуков, а потім В.Неминуций, С.Маяцкий, Л. Каліновський. Школа проіснувала 25 років і в 1798 році була закрита, хоча на той час вона була єдиною державною школою. З 1907 року Харківське міське управління розпочало підготовчу роботу по реорганізації школи в художнє училище, але Академія постановила "обмежитись поки художніми класами і відкласти остаточну реформу школи надалі до зміцнення справи художньої освіти". Тільки через п'ять років школу було реорганізовано в художнє училище відповідно до утвердженого ще в травні 1908 року Уставу.

На початку 20 століття за ініціативою групи художників – Х.Платонова, М.Піменова, В.Орловського, І.Селєзньова та академіка архітектури В.Ніколаєва розпочалася підготовка до відкриття художнього училища в Києві. Вони звернулися до Імператорської Академії мистецтв з проханням відкрити в Києві середнє художнє училище живопису й архітектури. Академія пішла назустріч починанням художників, хоч і не затвердила устав у перший рік діяльності училища, уважаючи за потрібне спочатку вивиснити життєздатність училища і результати його діяльності. Прагнучи швидшого запровадження свого задуму, художники відкрили одночасно з дозволу попечителя Київського навчального округу тимчасові класи живопису, малювання і креслення, котрі в 1901 р. і були реорганізовані в Київське художнє училище з 6-річними класами загальноосвітніх предметів за змістом програм реальних училищ.

Училище в перші роки існування довело свою спроможність щодо місцевих потреб підготовки художників-педагогів. У 1902 р. в училищі навчалася більше 500 осіб. Своєю життєдіяльністю та успіхом у художній підготовці училище підтвердило необхідність в потребі такого закладу в Києві, тому Академія вирішила прийняти його під своє безпосереднє піклування і керівництво. З цією метою вона внесла зміни до проекту уставу, складеного училищем, і після тривалого бюрократичного зволікання з відомствами Міністерства Імператорського Двору був представлений на затвердження в 1906 р., але теж був замінений іншим у 1908 р. і 26 травня того ж таки року схвалений Державною Радою. В уставі було зазначено "Київське художнє училище є художній середній навчальний заклад. Він має за мету сприяти художньому розвитку місцевого населення і надавати освіту особам, які бажають вивчати живопис, скульптуру і архітектуру, а також підготовчу художню освіту особам, які бажають вступити до Вищого художнього училища при Імператорській Академії

мистецтв" [2, с.234].

Положенням уставу всіх училищ, що знаходилися на той час в Україні, з незначними відмінностями за змістом, визначено, що "учням, які закінчили повний курс з художніх предметів й успішно витримали встановлені іспити з усіх загальноосвітніх і спеціально-наукових предметів, присвоюється за утвердженням Імператорської Академії мистецтв, диплом звання учителя малювання і креслення для середніх закладів і атестат про закінчення курсу" [2: 237].

Шляхом цілеспрямованої належної підготовки художників-педагогів у цих закладах Академія підійшла до практичного вирішення завдань художнього виховання. За підтримкою Академії мистецтв Міністерство народної освіти 9 червня 1879 року затвердило "Положення про педагогічні курси при Імператорській Академії мистецтв і залучених до них: нормальної школи рисування і музею навчальних посібників", а також "Положення про вчителів і учительок малювання та креслення", затвердженого 18 липня 1903 року. У положеннях значна увага приділяється науковій та художній підготовці вчителів малювання.

Отже, на початок 19 століття до Академії відносилися художні навчальні заклади "Київське художнє училище", "Харківське художнє училище", "Імені Великого Князя Володимира Олександровича художнє училище "Одеського товариства пластичних мистецтв", де здійснювалася підготовка вчителів образотворчого мистецтва, а в Харкові й прикладного мистецтва.

Значну роботу з питань підготовки вчителів малювання та креслення для шкіл різного рівня та училищ проводили фахівці Київського, Харківського та Херсонського, а потім Одеського навчальних округів народної освіти, про що свідчать різноманітні нормативні документи того часу, викладені в циркулярах. Проблемами художньої підготовки вчителів у різні роки (з 1869 по 1918 р.р.) займалися – "Київський університет", "Київський учительський інститут", "Київські вищі жіночі курси", "Курси підготовки вчителів 2-го концентрату політехнічних шкіл при Київському українському інституті", "Київський художній технікум народного комісаріату освіти УРСР", "Київський педагогічний комітет", "Київські курси О.В. і С.В. Кордюмових для підготовки вчителів рукоділля", "Колегія Павла Галагана". Матеріали їх діяльності свідчать про пошук та розробку дієвих засобів формування системи художньої освіти в Україні.

Нагальні питання щодо вищої та середньої художньо-педагогічної освіти були поставлені після 1917 року. 1920 року Одеське училище було реорганізовано в художній інститут, а в 1935 р. йому повернули статус середнього спеціального художнього училища, в якому здійснювалася підготовка вчителів малювання. Викладацький склад цього навчального закладу постійно поповнювався талановитими педагогами, такими як А.Шовкуненко, М.Жук, Д.Крайнев, Г.Тендер. Їхніми учнями і прямими послідовниками стали Л.Мучник, М.Божій, В.Синицький, Н.Шелото, О.Постель, Т.Фреерман, П.Кановський, М.Павлюк, П.Пархет. Вони також підготували групу молодих художників, які свою творчість поєднували з педагогічною діяльністю в Одеському художньому училищі. До процесу підготовки художників-педагогів була залучена плеяда відомих митців образотворчого мистецтва Одеси, ім'я яких знала не тільки Україна, а й зарубіжжя [1]. Таким чином, значний вклад у започаткування і розвиток системи художньої освіти внесли перш за все художники.

Після більшовицького перевороту, для системи освіти і практичної діяльності навчальних закладів була вироблена єдина загальна спрямованість і встановлено контроль за якістю художньої підготовки в руслі ідеології комуністичного режиму. До 1924 р. в Києві сформувався синтетичний ВНЗ із 5 факультетами: живопису, скульптури, архітектури, поліграфії та педагогічного, а також відділеннями: текстильного, деревообробного, театральньо-фото-кіно. У 1926 р. були організовані на базах училищ художні інститути в Харкові, Одесі, в яких здійснювалася підготовка художників-педагогів. У 1930 році знову розпочалася реорганізація виші, після якої ріст художніх ВНЗ не тільки зупинився, але пішов шляхом згорання їх діяльності, – у 1933 р. реорганізовано Київський художній інститут, в якому залишилося три факультети, в Одесі художній інститут було закрито, у Харківському художньому інституті навчалася лише 100 студентів, а серед викладацького складу ні одного професора. Такий же стан був й у Львівському інституті декоративно-прикладного мистецтва. Це призвело до негативних наслідків організації системи підготовки художників-педагогів, і як результат – незадовільний стан художньо-естетичного виховання в школах.

Після 50-х років система художньої освіти знову перетерпіла зміни з позицій жорсткого управління освітою партійними органами, що стало передумовою негативних тенденцій у цій галузі національного розвитку культури та освіти. У листах-зверненнях до партійних та урядових органів професори Київського художнього інституту О.Пашенко, О.Шовкуненко, О.Григор'єв, В.Касіян, В.Заболотний, Е.Катонін, В.Костецький, Г.Мелехов та ін. йшлося про основні організаційні питання і перспективи розвитку вищої художньої освіти, в тому разі художньо-педагогічної підготовки педагогів і створення Академії мистецтв України. Зокрема там зазначалось: "Суттєво очевидно, що для республіки з 43 мільйонним населенням таке згорання художньої освіти не має ніяких підстав. Уже привнесло і принесе велику шкоду розвитку художньої культури українського народу" [3: 50].

Актуальність проблеми вищої художньо-педагогічної підготовки вчителів потребувала вирішення низки питань щодо її організації в Україні. На цей час в УРСР не існувало спеціальних закладів підготовки вчителів образотворчого мистецтва з вищою освітою, а в Росії вже здійснювали підготовку вчителів малювання і креслення більше десяти вищих педагогічних закладів освіти. Такий стан занепокоїв фахівців, що стало підставою рішення на державному рівні про відкриття художньо-педагогічних факультетів у вузах України в 60-х роках. Так, за наказом Міністерства вищої освіти СРСР № 459 від 19 квітня 1958 р. "Про відкриття музично-педагогічних і художньо-педагогічних факультетів у вищих навчальних закладах мистецтв УРСР" розпочалася організаційна підготовка до створення нових підрозділів, метою яких було здійснення художньо-педагогічної підготовки вчителів образотворчого мистецтва.

У наказі зокрема було зазначено, що з метою підготовки висококваліфікованих викладачів малювання і креслення, а також методистів цих дисциплін для загальноосвітніх шкіл, педагогічних училищ й інститутів УРСР дозволялось Міністерству культури СРСР у 1958-59 навчальному році відкрити художньо-педагогічний факультет при Київському художньому інституті. Уже в травні 1958 року "Наказом № 92" по КДХІ, підписаним директором О.Пашенко, зазначається, що у складі факультетів Київського державного художнього інституту з 1958 року утворюється новий художньо-педагогічний факультет, на який покладено завдання підготовки вчителів та методистів у галузі викладання малювання та креслення в п'ятирічний термін навчання й оголошується прийом документів. Наказом №150 від 29 липня 1958 року "Про прийом в інститут" на підставі рішення приймальної комісії на 1958-1959 н.р. зараховано 25 осіб на новий факультет. Наказом № 195 від 17 вересня 1958 р. створено кафедру художньо-педагогічних дисциплін [3].

Для затвердження навчальних планів та вивчення досвіду з організації системи художньо-педагогічної освіти був відраджений до Москви заступник директора з наукової та навчальної роботи КХІ С.Я. Грабовський.

Організація діяльності художньо-педагогічного факультету в Київському художньому інституті базувалася на концептуальній основі комуністичної ідеології розвитку освіти на той час без урахування інтересів національних потреб розвитку культури українського суспільства та художньо-естетичного виховання підростаючого покоління. Професорсько-викладацьким колективом КХІ було поставлено питання щодо відсутності необхідного розвитку національної форми в українському образотворчому та декоративному мистецтві. Колективом художників-педагогів відмічалось, що "недостатнє знання мистецької спадщини українського народу, відсутність необхідної роботи в спеціальних вищих навчальних закладах і середніх школах над її вивченням і творчим оволодінням призводить до того, що в сучасних творах мистецтва, архітектури і декоративно-прикладного мистецтва, прогресивні риси історичної спадщини творчо не розвиваються в нових умовах життя народу" і далі наголошувалося, що "великий негативний вплив на загальний розвиток художньої культури і смаків чинить та обставина, що в загальноосвітніх школах незадовільно організована справа по вихованню дітей у галузі образотворчого мистецтва та художнього смаку в цілому", "у десятирічках майже ніякої уваги не приділяється питанням образотворчого мистецтва, архітектури, декоративно-прикладного та народного мистецтва і це є серйозною проблемою, оскільки такий стан художньої освіти принесе велику шкоду розвитку художньої культури українського народу" [3: 46,50].

Проблеми та потреби визначили необхідність створення єдиної загальної концепції, спрямованості художньої освіти в державі. Для цього було запропоновано створити кафедри: художньо-педагогічних дисциплін, до складу якої увійдуть малювання, акварель, декоративне мистецтво, живопис, скульптура, основи загальної педагогіки, психологія, методика викладання малювання, композиція; а також загальноінститутська педагогічна і науково-дослідна кафедра українського народного мистецтва.

Отже, піклування українських митців про художню освіту в державі засвідчує їхню пряму причетність до організації художньо-педагогічної освіти.

На цей час були розповсюджені тези ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР "Про укріплення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи освіти в державі", ухвалена Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 20 серпня 1956 р. №1174 "Про заходи покращення підготовки й атестації наукових і педагогічних кадрів", у 1957 р. ЦК КП України прийняв рішення про організацію в КХІ художньо-педагогічного факультету з набором 50 студентів. Майже водночас було видано цілу низку наказів про організацію освіти та наслідки роботи в цій сфері: наказ Міністерства вищої освіти СРСР № 459 від 19 квітня 1958 р. "Про відкриття музично-педагогічних і художньо-педагогічних факультетів у вузах мистецтв УРСР", наказ № 335 від 26 березня 1958 р. Міністра ВО СРСР В.Єлютіна про затвердження "Положення про курсові екзамени і заліки у вищих навчальних закладах", наказ № 416-ос від 11 червня 1958 р. Міністерства культури УРСР "Про наслідки прийому до вищих навчальних закладів системи Міністерства культури УРСР", лист Міністерства культури СРСР №20-1006/6 від 23 серпня 1958 р. "Про науково-методичну конференцію по обговоренню шостої Всесоюзної виставки дипломних робіт студентів художніх вузів випуску 1957-1958 н.р.", у ході якої мали бути заслухані й обговорені доповіді віце-президента Академії мистецтв СРСР М.Г.Манізера на тему "Завдання художніх ВНЗ у справі виховання й підготовки радянських художників", професора А.М.Кузнєцова "Значення художньої спадщини і її використання в навчальному процесі художнього вищого навчального закладу", А.А. Дейнеки "Зв'язок навчального процесу художнього ВНЗ з життям (про викладання композиції)" та ін.

Все це дає підставу для визначення недостатньо якісного стану на той час у сфері художньої освіти в державі. Тому було провідним митцям доручено організувати систему художньо-педагогічної підготовки фахівців для середніх загальних закладів освіти в Україні. Група провідних художників-педагогів КДХІ активно розпочала виконувати це державне завдання, окреслене в партійних та урядових документах.

Уже в перші роки діяльності художньо-педагогічного факультету при КДХІ постали завдання підготовки майбутніх учителів як чисто практичного так і виховного призначення. У звіті про організацію художньо-педагогічного факультету зазначалося, що "важливими практичними завданнями художньо-педагогічної підготовки студентів є розвиток навичок і знань у наочному й правильному зображенні об'єктів дійсності та об'ємно-просторового мислення і уявлення, які потрібні для професійної діяльності вчителя малювання", що "художник-педагог являє собою в школі як викладач малювання і креслення, який повинен також бути активним учасником усіх культурних і агітаційних заходів, що проводяться в школах, а також і в роботі міст або інших населених пунктів, де знаходиться школа, а саме: керівником гуртка образотворчого декоративного мистецтва, керівником оформлення театральних постанов самодіяльних драмгуртків, а також приймати участь в оформленні шкільних газет, місцевого періодичного друку, керувати художньо-оформлювальними роботами у клубах, на майданах і демонстраціях, по благоустрою населеного пункту". "Художник-педагог повинен також бути цінним консультантом і учасником заходів по розвитку художніх якостей місцевої художньої промисловості, а також у збиранні, вивченні та збереженні спадщини народного мистецтва" [3: 49].

Таким чином, підготовка педагогів з вищою художньою освітою була спрямована на формування високого рівня кваліфікації художника-педагога, методиста і вихователя. Досвід показав результати діяльності художньо-педагогічного факультету. Одними із перших його випускників В.Вільчинський, Л.Любарська, В.Корж, В.Панченко, М.Солом'яний та ін. були серед тих, хто започатковував наукову організацію системи художньо-педагогічної підготовки вчителів малювання та роботи науково-методичної комісії з образотворчого мистецтва Міністерства освіти УРСР. Вони ж стали й провідними методистами в галузі викладання образотворчого мистецтва. Результати їхньої науково-методичної діяльності, що пов'язана з проблемами художнього навчання та естетичного виховання школярів засобами образотворчого та декоративного мистецтва відображені в підручниках та посібниках для загальноосвітньої школи і вищих навчальних закладів України. Їхні учні є послідовниками в організації та створенні нових факультетів підготовки вчителів образотворчого мистецтва в різних регіонах держави [4].

Вивчення складу дисциплін і аналіз побудови навчального плану підготовки педагогів-художників та нормативно-методичних документів КХІ щодо організації навчально-виховного процесу на художньо-педагогічному факультеті в архівних фондах, показав, що студенти, як і в інших ВНЗ усю підготовку отримували на основі достатніх знань дисциплін суспільних наук, у тому числі й естетики.

Склад спеціальних дисциплін визначався профілем художника-педагога, методиста, який повинен володіти індивідуальною майстерністю в галузі малюнка, живопису, відомими навичками й знаннями в графіці і в скульптурі, для того щоб керувати образотворчою діяльністю школярів. Враховуючи всі види робіт, які пов'язані з розвитком художнього смаку молоді та її загального естетичного виховання, зміст завдань програм по малюнку, живопису і, особливо, по композиції, був спрямований на оволодіння навичками в таких видах діяльності: художньому оформленні клубів, майданів, демонстрацій, масових дійств та ленінських кімнат, кімнат відпочинку, створенні панно, лозунгів, плакатів тощо. Важливим завданням процесу художньої підготовки також було формування знань та навичок у роботі зі шрифтами, в офорті, угравюрі (ліногравюрі, ксилографії), літографії для їх подальшого використання в шкільній та місцевій періодичній пресі.

Навчальним планом передбачено й вивчення таких дисциплін наукового та мистецького циклів, як історія мистецтв – (290 годин), технологія живописних матеріалів – (60 годин), пластична анатомія – (120 годин), перспектива в образотворчому мистецтві – (90 годин), креслення – (90 годин), педагогіка – (90 годин). Для вивчення основ живопису відводилося 420 годин на кожний рік навчання, відповідно з основ малюнка - 540 год., композиції – 30 год., на плернерну практику відводилося 288 годин. Теоретична й практична художня підготовка за кількістю відведеного часу навчальним планом зростала з третього курсу.

Останні роботи десятого семестру з живопису, малюнку, композиції чи графіки, скульптури виконувалися студентами-випускниками як кваліфікаційні роботи й виносилися на державний екзамен. Із теоретичних дисциплін виносилося дві дисципліни на ДЕК. Крім указаних дисциплін професійного циклу виховання художника-педагога, методиста, навчальним планом була передбачена значна кількість годин факультативних занять з окремих видів образотворчого та декоративного мистецтва за вибором студентів. Методична підготовка майбутніх педагогів передбачала виконання студентом кожного завдання з ґрунтованим поясненням їх методики виконання. Такий підхід забезпечував міжпредметний зв'язок спеціальних дисциплін з методикою викладання малювання та формування у студентів професійної здатності до педагогічної діяльності.

Основою виховання педагога була фундаментальна підготовка студентів з малюнка, живопису та композиції. Відведена навчальним планом кількість годин на вивчення основ скульптури, графіки та значна кількість годин факультативних занять давала можливість ще більш розширити професійну художню підготовку педагога-вихователя. Велика увага приділяється комплексному вивченню історії мистецтв. Вивчення цієї дисципліни забезпечувало загальний і культурний розвиток студентів, формувало їхні знання про світове, вітчизняне мистецтво.

Відкритий у КХІ художньо-педагогічний факультет у 1967 році завершив свою діяльність. В 1965 р. естафету художньо-педагогічної підготовки вчителів перейняв Одеський педагогічний інститут. При ньому було вперше засновано художньо-графічний факультет.

Протягом 70-х – 90-х років минулого століття в різних регіонах нашої держави розпочався новий етап формування системи художньо-педагогічної освіти. Були організовані художньо-графічні факультети в містах Івано-Франківськ, Кривий Ріг, Харків, Київ, Херсон та художньо-педагогічних відділень майже в кожному обласному центрі.

Створені факультети та відділення за тогочасних умов розвитку освіти в Україні розробляють нові концептуальні підходи до організації процесу художнього навчання майбутніх учителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Так, тільки в Південноукраїнському державному педагогічному університеті ім. К.Д. Ушинського (м. Одеса) за сорок п'ять років діяльності факультету створена художньо-педагогічна школа, фундаторами якої були професор П. Злочевський, доктор мистецтвознавства О.Тарасенко, художники-педагоги Д.Беккер, В.Гегамян, В.Сфіменко, М.Павлюк, М.Солом'яний, доценти Л.Любарська, О.Риндін, Л.Риндіна, А.Русін, В.Філіпенко, М.Фішер, Ф.Шапошніков, В.Шарапенко та інші.

У 90-х роках минулого століття активно розпочалася підготовка науково-педагогічних кадрів для системи художньо-педагогічної освіти. Випускники ХГФ ПДПУ ім.К.Д.Ушинського захистили кандидатські дисертації за фахом (В. Григор'єва, В.Інжестойкова, А.Попелюхіна, М.Резніченко, Е.Серпіонова, О.Щоголева та ін.). До педагогічної діяльності були залучені провідні художники – Народний художник України А.Лоза, заслужений художник України О.Слешинський, члени Національної спілки художників України Ю. Гав-рильченко, Ю.Єгоров, С.Крижевська, Б.Румянцев, О.Токарева, О.Лантухов, О.Лихоліт та ін. [7].

Наприкінці ХХ століття організація системи художньо-педагогічної освіти набула в Україні нового рівня. У роки державотворення незалежної України значно поширилася кількість педагогічних закладів що здійснюють підготовку вчителів образотворчого мистецтва на різних факультетах. Але новоутворені факультети (відділення) на практиці, при складанні навчальних планів не враховують накопичений науково-практичний досвід, вони тільки підпорядковують свої можливості до умов створеної ситуації в системі художньо-педагогічної освіти. Пошук нових освітніх технологій, складання своїх навчальних планів, котрі мов би обновлюють зміст художньо-педагогічної освіти і дозволяють забезпечувати навчання "відк-ритим", "варіативним", "індивідуальним", "розвива-ючим", на практиці привів до нерегламентованих за змістом у відповідності до Державного стандарту великої кількості навчальних планів, програм.

Аналіз таких навчальних планів показує, що вони створені без урахування вимог Державного стандарту педагогічної освіти з його складовими - освітньо-кваліфікаційних характеристик і освітньо-професійних програм, який є нормативно правовим документом. Новоутворені навчальні плани спеціальності "Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво" не мають підстав для наукової організації навчального процесу на художньо-педагогічних факультетах. Викладачі нових факультетів (відділень) самотужки укладають програми дисциплін художнього циклу, кількість годин та зміст яких не враховує художньо-педагогічну спрямованість сучасної підготовки вчителів образотворчого мистецтва.

Професійно орієнтовані дисципліни навчальними планами скорочені за кількістю годин. Навіть у навчальних планах художньо-графічних факультетів провідних педагогічних закладів освіти в Києві, Одесі, І-Франківську, Кривому Розі, Харкові, Херсоні є розбіжність у кількості годин з дисциплін художнього, методичного та психолого-педагогічного циклів. Так, навчальним планом підготовки бакалаврів та спеціалістів за спеціальністю "Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво" з додатковою спеціалізацією "Етика та естетика" на художньо-графічному факультеті Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського для циклу професійно-орієнтованих

дисциплін відведено 6156 годин (216 кредитів за національним визначенням) на термін п'ять років навчання, з них на педагогіку виділено 513 годин, психологію – 486 годин, методику викладання предметної дисципліни в школі – 351 година, також цикл художніх дисциплін: рисунок – 1539 годин, живопису та композиції – 1728 годин, які дидактично розподілені по семестрам на весь період навчання студентів у ВНЗ.

Визначена кількість годин не враховує години для проведення навчально-творчих (плернерних) практик, котрі за змістом програм передбачають завдання, як з живопису, так і рисунка, композиції. Значна кількість годин відводиться дисципліні "Графіка" як складової академічної підготовки вчителя образотворчого мистецтва. Зміст програми предмета "Художня графіка" розрахований на 594 години, які теж розподілені з першого по десятій семестри за змістовими модулями. Вказані цикли навчальних дисциплін мають міжпредметні зв'язки. Змістовність освітньо-професійних програм вказаного навчального плану науково-методично обґрунтована, дидактичний цикл пройшов довгостроковий експертний аналіз й практично забезпечує високий рівень кваліфікації вчителя образотворчого мистецтва [6].

Якщо вказаний навчальний план створено на основі результатів наукових досліджень фахівців та довготривалого досвіду діяльності факультету, то в інших ВНЗ на художньо-графічних факультетах (мистецьких інститутів чи відділень) предметну підготовку скорочено майже на 1/3 годин, особливо з дисциплін художнього циклу. Такий підхід до формування освітньо-професійних дисциплін академічного мистецького спрямування приводить і до розбіжності якості змісту процесу професійної підготовки студентів – майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Викладені в статті аспекти окресленої проблеми надають підставу зазначити, що система художньо-педагогічної підготовки вчителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва має культурно-історичну природу її організації. Пізнання історико-педагогічного досвіду мистецьких, педагогічних закладів, що здійснювали підготовку вчителів образотворчого мистецтва дає можливість на новому рівневі здійснити наукову організацію цього процесу відповідно до сучасних запитів національної освіти української держави та положень Болонської угоди.

Художньо-педагогічна підготовка вчителя образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва була організована видатними художниками-педагогами за умов державних завдань щодо художньо-естетичного виховання та художньо-педагогічної освіти в Україні і на сьогодні склалася як безперервна освітня психолого-педагогічна й мистецька система зі специфічним, тільки їй притаманним процесуальним, функціональним, змістовим та теоретико-методологічним спрямуванням у загальній системі національної освіти в процесі державотворення оновленої України.

Звернення до багатоаспектних проблем художньої підготовки вчителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва є важливим фактором дослідження процесу наукового проектування та втілення в новітні педагогічних технологій процесу навчання студентів і формування в них професійної здатності до професійної діяльності як педагога-художника і має велике значення для реформування системи художньо-педагогічної освіти в Україні за умов безперервного навчання та вимог Болонської угоди.

В сучасних умовах розвитку художньо-педагогічної освіти процес підготовки вчителів образотворчого мистецтва потребує подальшого удосконалення роботи факультетів у відповідності вимог Державного стандарту вищої освіти. Необхідно створити уніфіковані навчальні плани і втілити в практику досвід наукової організації навчального процесу та процесу навчання студентів на художньо-графічних факультетах.

Об'єктивні умови вже створені, оскільки утворилась науково-методична школа, фахівці якої спрямовують свою дослідницьку діяльність на вирішення теоретичних й методичних проблем підвищення рівня ефективності процесу підготовки вчителів образотворчого мистецтва в сучасних умовах та на майбутнє.

Отже, аналіз досвіду і матеріалів дослідження приводить до висновку, що зі зміною освітніх парадигм у вищій педагогічній школі, закономірним стає перехід до нової, науково обґрунтованої організації навчального процесу художньо-педагогічної підготовки вчителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, який має бути забезпечений сучасними педагогічними технологіями процесу художнього навчання студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власов В.Д. Изобразительное искусство Одессы / В.Д. Власов. – М., 1981.
2. Императорская Санкт-Петербургская Академия художеств. 1764-1914г. // Под редакцией С.Н. Кондакова. – СПб., 1911.
3. Киевский государственный художественный институт. / Архив, фонд №Р-622, опись 2, Ед.хр. № 339-341, №345.
4. Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського. 1817-2007. Історичний поступ, сучасність, майбутнє. – Одеса, 2007.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.1997 р. №507 "Про перелік напрямків та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями". – К., 1997.
6. Резніченко М.І. Проблеми художньо-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва / М.І. Резніченко // Педагогіка і психологія професійної освіти. Науково-методичний журнал. – №3, – 2001. – С.70-79.

Подано до редакції 31.07.09

РЕЗЮМЕ

Розглядаються питання наукової організації процесу художньої підготовки майбутніх вчителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва в системі вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: художньо-педагогічна підготовка, наукова організація художньої підготовки вчителів.

Н.И. Резниченко

ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В СИСТЕМЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ (опыт и проблемы)

РЕЗЮМЕ

Рассматриваются вопросы научной организации процесса художественной подготовки будущих учителей изобразительного и декоративно-прикладного искусства в системе высшего педагогического образования.

Ключевые слова: художественно-педагогическая подготовка, научная организация художественной подготовки учителей.

M.I. Reznichenko

ARTISTIC TRAINING OF TEACHERS OF FINE, DECORATIVE AND APPLIED ARTS IN THE SYSTEM OF UKRAINIAN PEDAGOGICAL EDUCATION

SUMMARY

The article analyzes some issues on scientific organization of the process of artistic training future teachers of fine, applied and decorative arts in the system of higher pedagogic education.

Keywords: artistic pedagogic training, scientific organization of teachers' artistic training.
